

PULA IMVULA

GROWING FOOD • PEOPLE • PROSPERITY

KORANTA YA GRAIN SA YA BAHLAHISI BA NTSENG BA HOLA

*Poone e hotseng hantle jwaloka ena, e batla monontsha
nakong ya pele ya ho mela kapa ho hola ha yona.*

Foto: Jenny Mathews

Monontsha o ka hodima mobu: NAKO KE NTHO YA MOTHEO

SELEMO SE POTLAKETSE HO YA HO FELA MME BAHLAHISI BA LOKELA HO ETS A BONNETE BA HORE TSOHLE DI A ETSWA HO EKETSA TLHABHISO YA BONA YA DIJALO. HO MOLEMO HO LAOLA DIJALO HO YA KA MORALO WA PELE WA TLHABHISO – HAHOLOHOLO MANANEKO A MONONTSHA LE A DIKHEMIKHALE.

Meralo ena e lokela hore ka nako tsohle e hlahljwe. Haeba diphetoho tsa lenaneo di lokela ho etswa, di lokela ho etswa mme ena ke yona nako ya ho di etsa. Ho hlahloba lenaneo, ho molemo ho utlwisisa hore dijalo di batla menontsha e mekae le hore e hlokeha neng.

DIKGATO TSA KGOLO

Bakeng sa tlahiso ya poone, ho na le dikgato tsa bohlokwa tse lokelang ho hlokomelwa haholo.

- Kgato ya pele ke ya ho tloha ho hlaha le ho mela ha semela ho a fihla ho V5 (kapa kgato ya makala a 5).
- Kgato ya bobedi ke ya ho tloha ho V5 ho a fihla ho V9.
- Ebe jwale ke ho tloha ho V9 ho a fihla tlahisong ya dipalesa.
- Tlahisong ya dipalesa ho a fihla hlaha e tiya.
- Kgato ya ho qetela ya kgolo ke ho hola ho phethahetseng ha sebopheho. Tlahisong ya mehopolo e hlahiswa boemong ba kgato ya V5. Haeba sebopheho sefe kapa sefe sa kgaelo ya sematlafatsi e bonwa, ena ke nako ya ho e lokisa. Tshebediso ya monontsha ho ya ka tshekatsheko ya mahlaku e tla thusa ho fumana se tshwanelehang.

Nakong ya ho lema, motswako o lokileng wa monontsha o molemo mme ebile o tla ba le seabo tlahisong. Semela se mela ka potlako nakong ya kgato e latelang mme se ba le makala a matjha a hlahang ho potoloha letsatsing le leng le le leng la boraro. Ho hlakile hore tlhokheho ya mongobo le dimatlafatsi tsa semela di a eketseha kgatong ena.

Monontsha o ka hodima mobu...

NAKO YA HO KUPETSA KA HODIMO KA MONONTSHA

Poone

Kgato ya V6 ho a fihla ho V8 ke kgato ya nako e kgethetsweng ho kupetsa ka hodimo ka *nitrogen*. Dikgaello tsohle tsa dimatlatfatsi jwale di lokela ho fediswa, e le hore kgonahalo ya phihlello ya kotulo ya ho qetela – e leng e fihlellwang kqatong ya makala a leshome le metso e mmedi – ha e sitiswe.

Maemong a mang, e tla ba ntho e nang le moelego o matla moruong ho eketsa monontsha ho kupetsa ka hodimo. Moo ho nang le pula e ka hodimo ho palohare e lebeletsweng, ho a utlwahala hore ho lokela ho sebediswa monontsha o mongata. Boemong ba selemo sa komello ku-petso ka monontsha e ka fokotswa empa hopola hore jwale tlhahiso e tla fokotseha haholwanyane. Ikopanye le moemedi wa hao wa tsa menontsha ho thusa ka ho etsa qeto.

Sonobolomo

Ho sonobolomo, monontsha o na le seabo se seholo sa bohlokwa ho eketsa tlhahiso. Ho molemo ho sebedisa monontsha o tshwanelang ho lema. Tshebediso ya *nitrogen* le *potassium* e ekeditweng ho ka ntlaufatsa tlhahiso kapa kotulo. Kotulo e lebeletsweng le tshekatsheko ya mobu di a hlokeha ho kgetha monontsha o ekeditweng o hlokehang. Le hoja semela se fokotsa hanyenyane dikilogramo tsa *potassium* le *phosphate*, e batla haholwanyane ho feta kamoo ho ka fokotswang ka teng. Ka tsela e jwalo, ke taba e utlwahalang ho sebedisa menontsha e ekeditweng. Nako e nepahetseng ya ho sebedisa monontsha o ekeditweng ke ha sonobolomo e le bophahamong ba ho fihla mangoleng le pele sonobolomo e theha setshireletso.

Sonobolomo e tshwaetswa haholo ka potlako ke kgaello ya *boron* le *molybdenum* mme ha dikarolwana tsena di sa fetolwe, dikgaello di ka ba le ditlamorao tse matla bakeng sa tlhahiso kapa kotulo. Ho molemo ho sebedisa dikarolwana tsena pele sonobolomo e fihlella bophahamo ba lengole.

Hlokomela

- Ka tshebediso ya monontsha o ekeditweng ho dijalo, ho molemo ho o sebedisa hantle ka nepo. Haeba monontsha o ajwa ka ho sebedisa sesebediswa se abang monontsha kapa o sebedisa ka motjhini o jalang, etsa bonnate ba hore monontsha oo o adilwe hantle ka nepo.
- Mokganni o lokela ho ikamahanya le ho kgema le *diseting* tse tshwanelehang.
- Ho bile ho molemo ho etsa bonnate ba hore seabi sa monontsha mane masimong ke se nnetefaditsweng e le se tshwanelehang mme se jere bongata bo tshwanelehang ba monontsha o lekantsweng hantle e le o hlokehang. Haeba ho na le ho fapania, lokisa taba eo ka tshwanelo moo ho tshwanelehang.
- Bakeng sa dijalo tse hlahisitsweng tshebetsong e tlwaelehileng ya tlhahiso kapa kotulo temo ya masimo ke ntho ya bohlokwa. Moo mobu o lomahaneng, mosebetsi o bobebi wa temo o ka thusa ho lokolla le ho hlabolla mobu. Ho thibela tshenyo ya metso, hona ho lokela ho etswa ho sa tebisia le hole le semela. Ketso ena e tla bolaya lehola empa e ka tsosolosa lehola le letjha hore le hlahe.

LEHOLA LE THIBELO YA DISENYI

Thibelo ya lehola le disenyi ke ntho ya bohlokwa dijalang tsohle. Kotulo ya poone le sonobolomo di fokoditswe haholo ke tlhodisano ya lehola ho dimela tse sa ntseng di le nyenyane di le bohatong ba ho hola. Ho molemo ho sebedisa dibolayadikowanyana nakong ya ho jala.

Dikgatong tse latelang ho molemo ho sebedisa sebolayadikowanyana lekgetlo la bobedi e le ho etsa hore dijalo di hole di sa hlaselwa

Le hoja poone e le semela se itshetlehileng haholo ka tlhaho bakeng sa ho hola, dinthha tse ding tse kang kgetho ya semela, monontsha, ho nosetsa le ho bolaya disenyi masimong mme tsohle di thusa ho eketsa tlhahiso.

ke lehola. Boemong ba tshebediso ya bobedi ya dibolayadikokwanyana, ho molemo ho bala dilebole le ho sebedisa sebolayadikokwanyana ho ya ka dikgothaletso. Etsa bonneta ba hore mefuta e fapaneng ya dibolayadikokwanyana e ka sebediswa hammoho. Bahlahisi ba lokela ho etsa bonneta ba hore difafatsi tse tshwanelehang di sebedisitswe ho sebedisa dibolayadikokwanyana. Ikopanye le moemedi wa dikhemikhale ho etsa bonneta ba hore moralo wa hao o ka phethahatswa.

Ho molemo ho etsa bonneta ba nnete hore difafatsi dilekantswe ka nepo. Bahlahisi ba lokela ho bapisa tshebediso ya tshimo ka tshebediso e rerlweng e badilweng e lekantsweng ka tshwanelo.

Ha dijalo di fafaditswe, balemi ba lokela hape ho hlokomela hore na ho na le disenyi dife kapa dife tsa dijalo. Masimong a poone ho tla ba molemo ho sebedisa dibolayadisenyi e le ho fedisa seboko sa *bollworm* le diboko tsa lehlaka la poone haeba sesebediswa se tlwaelehileng sa *Roundup* se sebediswa ha ho lengwa. Haeba semela sa *BT* se lengwa, ha ho hlokehe ho bolaya *bollworm* le diboko tsa lehlaka la poone. Hape tadima ditsie tsa poone le dikokwanyana tsa *aphids* hobane di ja lero la poone le ho fetisa malwetse a mahlaku.

TWANTSHO YA MALWETSE A MAKALA

Thibelo ya malwetse a mahlaku a poone ke ntho ya bohlokwa haholo. Hlokomela mahlaku a bang le matheba a maputswanyana, matheba a mahlwana, ho ba le maformenya, *northern corn blight* le malwetse a mang. Malwetse ana a mahlaku a ka fokotsa tlhahiso ya kotulo haholo. Ho a fihla ho 50% ha tlhahiso ho ka fela ka lebaka la malwetse ana.

Le ho sonobolomo, ho ntse ho le molemo ho fedisa diboko tsa *bollworms*. Dimela tsena di utlwa kapele le ho ameha ka potlako dikgatong tsa tsona tse kgolo le ho theha dihlooho. Ho tshwaetswa le ho hlaselwa kgatong ena ho ka baka dihlooho tse holofetseng le dipeo tse sa atlehang tse fokolang. Ka nako e nngwe ha ho be le hlooho e thehwangka kohleholehle.

Kamora kgato ya ho theha dipalesa dimela tsena ha di sa le hlwahlwah ho ameha ka potlako mme tshenyo e se e lekanyeditswe feela dipeo tsa hlooho tse jelweng. Le hoja diboko tsa *bollworms* di ka nna tsa hlasela makala a ka hodimo, tshenyo ha e kgolo hakaalo kamehla, haese ha tlhaselo e hlile e le matla haholo.

Malwetse a maholo a sonobolomo ke *Sclerotinia sclerotiorum*, maforme, malwetse a metso, malwetse a mahlaku, *charcoal rot*, diso tse tshweu, malwetse a hlooho ya sonobolomo le malwetse a kutu. Ikopanye le moemedi wa hao wa dikhemikhale bakeng sa dikeletso tsa hore o sebedise dikhemikhale dife esita le nako e nepahetseng ya ho fafatsa. ■

**PIETMAN BOTHA,
MOTHUSI YA IKE-METSENG WA TEMO**

LENTSWE LA ...

Jannie de Villiers

KE ILE KA PHOMOLA MOSEBETSING JWALOKA MOHLANKA E MOHOLO WA PHETHAHATSO WA GRAIN SA MAFELONG A KGWEDEI YA PHATO SELMONG SENA. ONA KE MOLAETSA WA KA WA HO QETELA HO DITHO TSOHLE TSA GRAIN SA LE BAAMEHI HO LENANEO LA GRAIN SA LA NTSHETSOPELE YA MOLEMI. QETELLONG YA MOSEBETSI WA KA, KE RATA FEELA HO LE TLOTLA MME KE HLOMPHILWE HO BA KAROLO YA BATHEHI BA KGETHEHILENG BA TSWELOPELE MABAPI LE AFRIKA BORWA E NTJHA E BILENG E LENG BETERE.

Ha ke hetla ke tadima nako e fetang hanyenyane dilemo tse leshome ke le Mohlanka e Moholo wa Phethahatso wa Grain SA, Lenaneo la Ntshetsopele ya Molemi le hodile ka seemo mme le fetohile mohlala bakeng sa lenaneo la ntshetsopele ya dihlahiswa tsa bohlokwa. Ho fumana boemo bona ba mofuta ona le yona kananelo, ho hloka tshebetsa e matla ya nako tsohle ya balaodi le balemi esita le tumelo e matla ya banyehedi mabapi le diphetho le bokgoni ba bohle ba amehang.

Balemi ke bona ba sebetsanang le dikarolo tsa tlhaho bakeng sa ho hlhahisa dijo tsa bona le tsa setjhaba ka kakaretso. Le ile la beha tshepo ya lona ka ho lekana ho Grain SA e le ho beha tjhelete ya lona eo le e sebeleditseng ka thata akhaontong ya rona e le ho o thusa ka dihlahiswa, kwetliso le boeletsi bo hlwahlwah. Tshepo ya hao e phahamisitse boitelo ba rona e le ho thusa le ho mamella le ka ntlo ho mathata. Ke utlwile bohloko ka hore nakong ya ka re hlolehole ho fumana tjhelete ya hore balemi ba batjha ba batho ba batsho ba koro ba fetoh e be balemi ba phethahetseng ba kgwebo. Leha ho le jwalo, ke na le tshepo ya hore ha re hole le ho fihlella sena.

Qetellong, Grain SA e nkile diqeto tse hlokolotsi selemong se fetileng ho ntshetsa pele katileho ya balemi ka nako e tlang. Khamphani e ntjha ya *Phahama Grain Phakama* e ngodisitswe e le sesebediswa se matla sa mananeo a Grain SA. Banyehedi ba batjha ba ile ba thaothwa mme molaodi e motjha e leng ngaka Sandile Ngcamphalala, o ile a amohelwa. Ke na le tshepo ya hore ho kopanya botjha le boiphihlelo hammoho le puso e tiileng ho tla kgona ho thusa balemi ba bangata ho atleha ho fetela boemong bo latelang.

Ho mahokela ohle a Grain SA a mosebetsing, ke re ho lona le nkgothaditse! Ke le leboha haholo, eseng feela ka seo le se etseditseng Grain SA, empa bakeng sa naha le setjhaba sa yona.

Ke rata ho le leboha bohle ka ho bontsha lefatshe hore balemi ba koro ba ka sebetsa hammoho ho fepa le ho fodisa naha ena. Ka kopo etsang jwalo le ka nako e tlang. ■

Kopana le *Mohlanka e Moholo wa Phethahatso* e motjha wa Grain SA

NGAKA PIETER TALJAARD (43) O NKILE MARAPO HO JANNIE DE VILLIERS, MOHLANKA E MOHLO WA PHETHAHATSO WA MEHLENG, KA LA 1 LWETSE. JWALOKA MOHLAHISI WA NAKWANA, HA SE FEE-LA HO BA LE THAHASELLO YA TEMO, EMPA HAPE O UTWLWISA THABO YA YONA, DITSHITISO LE DIPHEPHETSO TSA YONA.

Ka ho ba le *PHD* ho thuto ya *Agricultural Economics* mane Yunivesi-thing ya Freistata (*UFS*), o ile a ba maemong a fapafapaneng a bolaodi ka dilemo tse mmalwa tse fetileng. Maemo ana a kenyelsetsa maemo a kang a molaodi wa phethahatso mane Monsanto le molaodi wa tlhahiso mane *NWK*. Pele a kenela Grain SA e ne e le molaodi: *Small Grain and Industrial Crops* mane Bayer.

Lerato la hae la temo le qadile lefatsheng la poone la *North West* – polasing e ka thokonyana ho Potchefstroom moo ntatae e neng e le molemi wa nakwana teng. Pieter o ile a etsa qeto a sa le monyenyan haholo ho sebetsa mosebetsi wa temo. Le ka ntle le ho sebetsa haholo indastering ya peo ka dilemo tse mmalwa tse fetileng, o ile a sebetsana le temo boemong ba nakwana ka dilemo tse 19 kaofela – ena ke tlwaelo e ileng ya mo fa thabo e sa feleng yena le ba lelapa la hae.

Puisanong ya hae le Valerie Cilliers, mohlophisi wa SA *Graan/Grain*, o ile a re se mo thabisang mabapi le Grain SA ke taba ya hore mohlahisi ke setho ebole ke moreki. ‘Ka hona ho molemo ho mohlahisi hore mokgatlo

o na le moelelo o hlakileng mme o na le tokelo ya ho ba teng.’

O bile a hhalosa hore ntshetsopele ya temo ke karolo e kgolo ya bokamoso ba Afrika Borwa mme ke tsela e le nngwe feela eo bahlahisi ba ka etsang bonneta ba hore ho na le bokamoso mona Afrika Bo-rwa. ‘Ho indasteri ya koro, Grain SA e entse mosebetsi wa bohlokwa ho tla fihlela jwale mme bophelo ba batho ba bangata bo ile ba fetoha mme ba ntlatfatswa ke diprojeke. Ke rata ho ahella hodima sena.

‘Ho etsa temo ka katileho le ka ho tshwarella, ho molemo ho ntshetsa pele balemi ba seng ba ntse ba tswe-la pele, ka lebaka la hobane haholoholo ba tseba dintlha tsa tikolohlo le tsa moruo. Dithuso tsa diphehiso di lokela ho ntlatfatswa le ho eketswa mme bakeng sa hoo ho hlokeha lerato la temo. Ho molemo ho tsetela ho ntho eo o e ratang. Ke rata ho bona Grain SA e eketsa ho ba le seabo bakeng sa ntshetsopele ya temo.’ ▀

SEHLOPFA SA BONGOLI SA GRAIN SA

Memo ya ho enta

LETONA LA TEMO, TLHABOLLO YA NAHA LE NTSHTSOPPELE YA MAHAE, MME THOKO DIDIZA, O MEMA BATHO BA MEKGA YA TEMO LE YA TSHEBETSO YA DIHLAHISWA TSA TEMO HO ENTA. HO NA LE NTLAFATSO E TSHEPISANG YA LENANEO LA HO ENTA LA NAHA.

‘Ke rata ho ipiletsa ho bohole ba nang le seabo ho mekga ya temo le tshebetso ya dihlahiswa tsa temo ho etsa bonneta ba hore ba entilweng hobane hoo ho tla ntlatfatsa menyetla ya ho etsa bonneta ba ho ntlatfatsa mesebetsi ya moruo le bophelo ka hara naha ka ho tswela pele ka tshitiso e fokotsehileng haholo.

Ho theha moraloo wa motheo wa *Economic Reconstruction and Recovery Plan* wa mmuso jwalokaha o phatlaladitswe ke Mopresident Cyril Ramaphosa. Ho molemo ho eketsa palo ya batho ba entilweng hobane hoo ho tla ntlatfatsa menyetla ya ho etsa bonneta ba ho ntlatfatsa mesebetsi ya moruo le bophelo ka hara naha ka ho tswela pele ka tshitiso e fokotsehileng haholo.

‘Mokga ona o molemo haholo ho ya ka mesebetsi ka hore mokga o babaletse ka nako tsohle palo e fetang 750 000 ya mesebetsi ka nako e bohareng. Ka ho tadima kgolo ya moruo le theho ya mesebetsi, ho hlokomelehile hore mokga ona ke o mong wa mekga e meholo e

ntshetsang pele moruo ka hara naha mme ke ka hona bohole ka hara mokga ona re lokelang ho entwa e le hore re nne re tswele pele ho ba le seabo sa rona sa bohlokwa,’ ho rialo Letona Didiza.

Bopaki ba saense bo tiisa hore batho ba entilweng ba ba le monyetla o betere wa ho phela ka pabollo kgahlano le COVID-19 ho feta batho ba sa entwang. ‘Ke kgothaletsa batho bohole ba sa entwang haholoholo ba leng mokgeng ona wa rona ho entwa hobane diente di re tshireletsa hore re se ke ra kula haholo ka lebaka la COVID-19 mme ebole di baballa bophelo.’

Letona le ile qetella ka ho leboha Indasteri ya *Citrus* ka ho etella pele mabapi le ho etsa mekutu le boikitlaetso bo bakileng hore basebeletsi ba bophelo bo botle ba setjhaba le ba poraefete hore ba tswele pele ka kentelo ya dibakeng tse fapaneng esita le matlong ho potoloha naha ya rona. ▀

Mafelong a kgwedi ya Phato, ho entilwe batho ba fetang palo ya dimiliyone tse robong mona Afrika Borwa, le palo e fetang dimiliyone tse nne (palo e fetang 10% ya setjhaba) e le batho ba entilweng ka bottlao.

PHATLALATSO EA BORALITABA E FANOENG KE DALRRD, 20 PHATO 2021

Latela dikgato tsena

ha o amohela mosebeletsi e motjha mosebetsing

HA O HIRA BASEBETSI BA BATJHA, HO A TSHWANELEHA HO LATELA MOKGWA O NEPAHETSENG WA TSHEBETSO. MOKGWA OO WA TSHEBETSO O LAOLWA KE MELAO YA BASEBETSI YA AFRIKA BORWA. HAEBA O SA LATELE MOKGWA O NEPAHETSENG WA TSHEBETSO, HOO HO KA QOSA KGWEBYA HAO TJHELETE E NGATA HAHOLO.

Ha o hira mosebetsi e motjha, ho na le dikgato tse itseng tseo o loke-lang ho di latela. Ka kopo hlokomela hore dikgato tseo o eleditsweng ka tsona ha se tsohle tse hlokwang ke molao. Tse ding ke dikgato tsa nnete tsa ketso ho thusa ho qoba dingangisano tsa basebetsi, ho o bolokela ditshenyehelo esita le ho hlahisa tsamaiso e tshwanelehlang.

DIKGATO TSA HO HIRA MOSEBETSI E MOTJHA

1 Haeba o etsa qeto ya ho hira mosebetsi e motjha, ekaba mosebetsi o motjha kapa ho tlatsa sekgeo sa mosebetsi, tshehetsa qeto ya hao ka sebopoho sa mokgatlo se bontshang moo mosebetsi o tshwanelehlang o kenang teng ka hara kgwebo ya hao.

2 Ho tloha mona jwale hlophisa tshekatsheko ya mosebetsi e keneletsang tlhaloso ya mosebetsi le tsebiso ya mosebetsi ona ka ho qolleha. Tshekatsheko ya mosebetsi ke tokomane e ngotsweng e leng moo ho hhalotsitweng seo mosebetsi ona o se akaretsang, le tsebo, kwetliso, boitsebelo ba mesebetsi ya ona, boiphihlelo le bokgoni bo battlehang ho petha mosebetsi ona.

3 Kgato ya hao e latelang e tla ba ho thaotha babatl ba mosebetsi ho tlatsa sekgeo sena sa mosebetsi se feela. Hangata hona ho bitswa Papatso e lokelang ho etswa ka hare le ka ntle. Papatso e ka etswa ka mekgwa e fapaneng eo ho yona mokgwa o tsejwang haholo e leng ho bapatsa ka hara pampiri e balwang kapa makasine. O ka ba wa maneha papatso hekeng ya polasi ya hao. Mabapi le Papatso ho a tshwaneleha ho hlokomela molao o ikgethileng o thibeling kgethollo ho basebetsi. Ntlha ena e laolwa ke molawana wa *Act No. 55 of 1998: Employment Equity Act*. Ha re tea ka mohlala, haeba o rata ho tlatsa sekgeo sa mokganni wa terekere, o ke ke wa mema dikopo tse tswang ho banna feela ka hobane basadi le bona ba ka kganna diterekere.

4 Kopa bao ba ka bang basebetsi ho tlatsa foromo e tshwanelehlang ya kopo kapa ba mpe ba romele *Curriculum Vitae (CV)* tsa bona. Hona ho tla o thusa ho hlophisa lenane le kgutsufaditsweng la batho ba ka bang bararo ho isa ho ba bahlano bao o tla rata ho buisana le bona sefahleho le sefahleho. Mona he ke moo tokomane yane ya tshekatsheko ya mosebetsi e lokelang ho sebediswa. Haeba e nngwe ya ditshwanelo e le hore ho hlokeha lengolo la ho kganna koloi, o ka hla qhelela thoko baikopedi bohole ba se nang mangolo a tshwanelehlang a ho kganna.

Beha letsatsi la dipuisano le nako bakeng sa moikopedi ka mong lenaneng leo le kgutsufaditsweng. Etsa bonnete ba ho sebedisa sebaka se leng se ikgethileng e leng moo o sa tlo sitiswa ka letho. Keletso ya bohlokwa ke ena: Boloka rekoto ya dipotso esita le dikarabo tsa moikopedi ka mong nakong ya dipuisano. Ka letsatsi la dipuisano, baikopedi ba lenaneng le kgutsufaditsweng ba lokela ho o fa dikhopi tse nnetefaditsweng tsa mangolo a bona a thuto le ditokomane tse ding tseo o ka di hlokang. Tokomane e tshwanelehlang ya boitsebiso ya Afrika Borwa ke tshwanelo e tlamang ka nako tsohle kapa ho ba tswang dinaheng tse ding ho be le mangolo a tumello ya ho sebetsa kwano.

5 Nakong ya dipuisano o ka etsa teko ya boitsebolo ba mosebetsi jwaloka mokganni wa terekere. Ha moikopedi a hle a kganne terekere – haeba a ka a kgona ho tjhetjhisa terekere e hulang kolowana e mabidi a mane, ho tla taba ya hore tiisa hore ba ka kganna terekere.

Etsa kgetho ya hao o ipapisitse le tshekatsheko ya mosebetsi (tlhaloso ya mosebetsi, ho qolleha ha mosebetsi), diforomo tsa boikopelo esita le/kapa CV, dintlha tseo ho fanweng ka tsona ka hara dipuisano, diteko tse kgonehang le dikgopotso tseo o di latetseng. Leka ho aba matshwao (mohlala ho tloha ho 1 ho isa ho 10) bakeng sa dintlha tse fapaneng. Hona ho nolofatsa kgothaletsi ya hao ya kgetho ya hao ya moikopedi ya itseng.

6 Hopola hore baikopedi ba sa atlehang ba ka o toba jwaloka monnga mosebetsi ka ho sebedisa boipelaetso mane CCMA. Haeba ho kgoneha, ho molemo ho kgetha moikopedi wa pele le wa bobedi haeba moikopedi wa pele a ke ke a amohela mosebetsi oo a o fuwang.

7 Qetellong etsa nyehelo ho moikopedi ya kgethilweng mme o mo fe kontraka ya mosebetsi mme o kene ka hara faele ya sethatho le ka hara faele ya botho ba motho ya itseng tokomane ya sethatho.

Ho lokela ho be le lebaka le utlwahalang bakeng sa sekgeo sa mosebetsi ho ya ka sebopoho sa mokgatlo wa lona. Ho kotsi haholo ho hira motho feela o mo nka feela seterateng. Haeba le qabana, ho tla ba boima haholo ho paka eng kapa eng ka ntle ho ditokomane tse tshwanelehlang. Temo matsatsing ana ke kgwebo mme o lokela ho e laola le ho e tsamaisa ka yona kutlwisiso eo. ■

MARIUS GREYLING,
MOTHUSI YA IKEMETSENG
WA BOLAODI BA TEMO

Tokisetso ya dijalo bakeng sa bokamoso

ATIKELE ENA E TLA TADIMANA LE TOKISETSO YA BOKAMOSO. TOKISETSO YA BOKAMOSO KE MOKGWA WA MMARAKA O ETSWANG KA HO SEBEDISA BOKAMOSO KAPA DIKGETHO. BATHO BA RATANG HO FOKOTSA KGONAHALO YA HO FETOHA HA DITHEKO BA LOKELA HO LOKISETSA BOKAMOSO, MME HONA HO AMA BAHLAHISI LE DIHLAHISWA TSA THEKISO.

Tokisetso ya bokamoso ke sesebediswa se sebediswang ho fokotsa kapa ho fedisa kgonahalo ya ho fetoha ha ditheko. Kontraka ya bokamoso e sebediswa ho Safex bakeng sa thomello ya koro ka letsatsi le latelang la nako ya bokamoso. Kontraka e hlasisa ntho e lokelang ho romelwa esita le dipehelo le maemo a thomello.

NA KE LOKELA HO LOKISETSA BOKAMOSO?

Pele o hlophisetsa bokamoso, dipotso tse pedi di lokela ho arajwa:

- Tabeng ya pele, kgetho ya **sesebediswa sa motheo**. Haeba nalane ya phaello le tahleheloo ya sesebediswa sa motheo e le e tschwang kapa e hlile e fapaneng le sehlahiswaa seo sa thekiso, kgetho e dula e le bobbeba ka tlaho. Haeba ho se jwalo, molokisi o lokela ho batla sesebediswa sa motheo, phaello le tahleheloo e leng haufi le sesebediswa seo se lokiseditsweng.
- Tabeng ya bobedi, **kgetho ya kontraka?** Bahlahisi ba lokela ho kgetha kgwedi ya kontraka ha ba ntse ba kotula kapa hang kamora kotulo. Mohlala, balemi ba Freistata ba kotulang bongata ba poone ya bona ka Phupjane/Phupu ba lokela ho sebedisa Phupu e le kgwedi ya bona ya tokisetso ya bokamoso.

Theibole ya 1 o bontsha mohlala wa mohlahisi mane *North West* ya ngongorehileng hore ditheko tsa poone e tshehla di ka theoha nakong ya sehla sa selemo sa kotulo mme o lokela ho lokisetsa ho thibela kgonahalo eo ya kotsi ya ditheko.

- O lema 1500 *dihektara* tsa poone e tshehla, ka kotulo e lebeletsweng ya 5,5 *ditone/hektara*.
- Ditshenyehelo tsa sebaka se fapaneng le tsa ho baballa di fihla ho R280/*tone*, ka ditshenyehelo le setifikeiti sa *silo* se batlang R4/*tone* le tefello ya JSE ya R17,64/kontraka (R0,17/*tone*). O lebella ho kotula ka Phupjane.

Ako nahane ha mohlahisi a etsa kontraka ka Pherekgong mabapi le poone e tshehla ya Phupu e rekiswang ka R2 100/*tone*. E le hore mohlahisi a lekanye bongata ba poone bakeng sa ho etsa tokisetso, ntho ya bohlokwa ke ho lekanya phesente ya kotulo e lebeletsweng ka theko e itseng e tshwanelang ho ka lefella ditshenyehelo tsa dijalo.

MENYETLA LE DITAHLEHELO

Melemo ya tokisetso e keneyletsa:

- Kgonahalo e ka bang teng ya kotsi.
- Motheo o ke ke wa fokola haholwanyane ho feta phapano ya sebaka.
- Theko e tsejwa esale pele.
- Haese ha motheo o fetoha mme o thusa ka moralo le ka ho etsa bajete.

Bomadimabe ba tokisetso bo keneyletsa:

- Meedi e lefellwang.
- Ditshenyehelo tse ekeditsweng tsa thomello tse hlokwang ke phapanysano.
- Ditshenyehelo tsa tshebeletsano.
- Ditheko tse fetofetohang.

Let's Talk...

@Bayer4Crops
@DEKALBSA

Bayer (Pty) Ltd. Reg. No. 1968/011192/07

27 Wrench Road, Isando, 1601.

PO Box 143, Isando, 1600. Tel: +27 11 921 5002

The registration owner of **DEKALB®** is Bayer AG, Germany.

www.cropscience.bayer.co.za // www.bayer.co.za

Every kernel counts!

One seed ... One hole ...

Each one of our **DEKALB®** maize seeds is backed by cutting-edge technology and years of research and development to ensure that you get the most out of every kernel.

PULA IMVULA

1

Mohlala wa tokisetso bakeng sa mohlahisi.

a) Nakong ya Phupu, poone e tshehla e hweba ka R3 300/tone. Tabeng ya pele, re tadima maemo a phaello le tahleheloo bakeng sa bahlahisi. Mohlahisi o na le mekgwa e mmedi ya ho phethahatsa maemo a hae a bokamoso. A ka hlakola kontraka ya hae ya bokamoso ka ho nka maemo a kontraka e ntja mme ebe o rekisa poone e tshehla ka ho otloloha sebakkeng sa habo kapa a ka tshepa mmaraka wa bokamoso wa boemo ba kontraka.

	Thomello ya Safex/tone	Thekiso ka kotlolohoho mmaraka/tone
Moedi o qalang nakong ya Pherekong	-R100	-R100
Tefello ya mohwebi	-R4	-R4
Tefello ya mohwebi wa JSE	-R0,17	-R0,17
Kgwedi ya moedi wa thomello ya keketso e qalang	-R50	-R50
Moedi o qalang ka Phupu	R150	R150
Tefello ya setifikeiti sa Silo	-R4	-
Tefello ya mohwebi	-R4	-R4
Tefo ya thomello ya JSE	-R4	-
Tefo ya kgwebisano ya JSE	-	-R0,17
Moedi wa phapano	-R800	-R800
Amohetswe ho tswa ho JSE (R3 300 - R280)	R3 020	-
Rekiswa mmarakeng wa Lichtenburg	-	R3 020
Boemo ba phaello/tahleheloo	R2 204	R2 212

b) Thoko ya kontraka ya poone e tshehla e rekiswa ka R1 500/tone ka Phupu.

	Thomello ya Safex/tone	Thekiso ka kotlolohoho mmaraka/tone
Moedi o qalang nakong ya Pherekong	-R100	-R100
Tefello ya mohwebi	-R4	-R4
Tefello ya mohwebi wa JSE	-R0,17	-R0,17
Kgwedi ya moedi wa thomello ya keketso e qalang	-R50	-R50
Moedi o qalang ka Phupu	R150	R150
Tefello ya setifikeiti sa Silo	-R4	-
Tefello ya mohwebi	-R4	-R4
Tefo ya thomello ya JSE	-R4	-
Tefo ya kgwebisano ya JSE	-	-R0,17
Moedi wa phapano	R1 000	R1 000
Amohetswe ho tswa ho JSE (R1 500 - R280)	R1 220	-
Rekiswa mmarakeng wa Lichtenburg	-	R1 220
Boemo ba phaello/tahleheloo	R2 204	R2 212

Mohlala o fumanwe ho JM Geyser, 2013

**IKAGENG MALULEKE,
SETSEBI SA KGWEBO YA
TEMO MANE GRAIN SA**

Bahlophisi

GRAIN SA: PRETORIA

PO Box 74087

Lynnwood Ridge

0040

■ 08600 47246

■ www.grainsa.co.za

MOHLOPHISI YA LAOLANG

Sandile Ngcamphalala

■ 082 862 1991 ■ Ofisi: 012 943 8296

■ sandile@grainsa.co.za

MOHLOPHISI WA PHATLALATSO

Liana Stroebel

■ 084 264 1422 ■ Ofisi: 012 943 8285

■ liana@grainsa.co.za

MOLEKANE HO TSA BOPHATLALATSI

INFOWORKS MEDIA PUBLISHING

Motlatso wa mohlophisi – Louise Kunz

■ louise@infoworks.biz

Moetapele wa seholophi – Johan Smit

■ 082 553 7806 ■ Ofisi: 018 468 2716

■ johan@infoworks.biz

Bophatlalatsi – Elizma Myburgh, Joritha Hechter

Lenaneo la Grain SA la Ntshetsopele ya Molemi

BAHOKAHANYI BA NTSHETSOPELE

Johan Kriel

Foreisetata (Ladybrand)

■ 079 497 4294 ■ johank@grainsa.co.za

Jerry Mthombothi

Mpumalanga (Nelspruit)

■ 084 604 0549 ■ jerry@grainsa.co.za

■ Ofisi: 012 943 8289 ■ Smangaliso Zimbili

Jurie Mentz

Mpumalanga/KwaZulu-Natal (Louwsburg)

■ 082 354 5749 ■ jurie@grainsa.co.za

■ Ofisi: 012 943 8218

Graeme Engelbrecht

KwaZulu-Natal (Dundee)

■ 082 650 9315 ■ graeme@grainsa.co.za

■ Ofisi: 012 943 8287 ■ Nkosinathi Mazibuko

Luke Collier

Eastern Cape (Kokstad)

■ 083 730 9408 ■ luke@grainsa.co.za

■ Ofisi: 012 943 8280 ■ Luthando Diko

Liana Stroebel

Western Cape (Paarl)

■ 084 264 1422 ■ liana@grainsa.co.za

■ Ofisi: 012 943 8285 ■ Hailey Ehrenreich

Du Toit van der Westhuizen

North West (Lichtenburg)

■ 082 877 6749 ■ duotit@grainsa.co.za

■ Ofisi: 012 943 8290 ■ Lebo Mogatlanyane

Cwayita Mpotyi

Mthatha

■ 078 187 2752 ■ umthatha@grainsa.co.za

■ Ofisi: 012 943 8277

PULA/IMVULA E FUMANEHA KA DIPUO TSE LATELANG:

Sesotho, English, Setswana, Sesulu le Seqhotsa.

Articles written by independent writers are the views of the writers and not that of Grain SA.

THIS PUBLICATION IS MADE POSSIBLE
BY THE CONTRIBUTION OF THE MAIZE TRUST

MADE POSSIBLE BY
THE MAIZE TRUST

Lenaneo le fetolang bophelo

Farmer Development Programme

Pehelo

Keteka kotulo

TSENA ke ditshwantsho tsa baleti le poone eo ba e kotutseng ka Phupu le Phato. Baleti ba bangata ba bile le tlahiso e bileng ka hodima moedi wa palohare wa ditlhahiso tsa kamehla. Sehlopha sa Grain SA se sebedisitse mathata a ileng a hlahla e le monyetla wa ho ruta thuto ya bohlokwa, jwaloka bohlokwa ba phediso ya lehola, kamoo o ka hlahllobang masimo ka teng ka ho hlokomela boro esita le bohlokwa ba ho kgetha mofuta wa mobu.

Boeletsi mabapi le MOBU WA LAPENG

E NNGWE ya mekgwa ya dikopano tsa Lenaneo la Ntshetsopele ya Molemi la Grain SA e sebediswang ke diketelo tsa mapolasi. Sehlopha se hahlala dikete tsa dikilomethara selemo le selemo ho fihla mapolasing hangata kamoo ho ka kgonehang. Le ka ntle ho sewa sa lefatsho lohole, **diketelo tse 78 tsa mapolasi** ho potoloha nahe di entswe nakong ya Phato moo sehlopha se ileng sa tswa dikoloing tsa sona mme sa kena masimong. Mona ho na le e meng ya mesebetsi e etsahetseng nakong ya diketelo tsa mapolasi nakong ya kgwedi ya Phato.

Luvuyo Mbutho o eletswa ke Neil Kirk ya ileng a mo etsa setshehetso sa tlahiso e le hore bonyane tlahiso tse pedi di ka tsholoha ho tswa matamong a koro mme tsa tlala dilori. Hona ho bontsha feela kamoo baeletsi mesebetsing ya temo ba nang le tshepo ka teng ho batho bao ba ba eletsang.

Kopano e nngwe ya ho etsa moralo e entswe hodima foleppe ya lorinya-na e nyenyane – ketelo ya polasi ho Paul Motlakoa e le ho buisana ka tshebediso botjha le tlhabollo ya metsi.

Johan Nel le molemi Sopazi Lunyaweni ba tswang seba-keng sa Maclear ba buisana ka sehla sa selemo se latelang.

Moeletsi Neil o hlahloba boemo kapa bongata ba mongobo wa poone ya molemi Sabasaba mane masimong pele ho kotulo. ■